

Göncz László*

AZ ANYANYELV HASZNÁLATÁHOZ VALÓ JOG SZLOVÉNIÁBAN**

Mielőtt behatóbban szólnék az anyanyelv használatának jogi helyzetéről és gyakorlati lehetőségeiről Szlovéniában, fontosnak tartom néhány általános jellegű információ említését. Erre egyrészt azért van szükség, hogy bizonyos fokig megismerjük az említett állam területén élő magyar közösség legfontosabb sajátosságait, másrészt azért is fontos néhány bevezető gondolat vázolója, hogy a konkrét témakör ismertetése egyértelmű, érthető legyen.

A Szlovén Köztársaság alkotmánya három nemzetiségi, illetve etnikai közösségcsoportról rendelkezik: az őshonos magyar és olasz közösségekről (I.), a romákról, mint etnikai csoportról (II.) és egyéb nemzeti kisebbségekről (III.). Az utóbbiak alatt a 20. század második felében, az ún. második jugoszláv érában Szlovénia területére – főleg gazdasági migrációként – letelepedett délszláv és más etnikumokat kell érteni, amelyek szétszórtan ének az ország egész területén, és az összlakosságnak mintegy 10%-át alkotják. Az őshonos nemzeti kisebbségekre vonatkozó alkotmányos jogvédelem az utóbbiakat nem illeti meg; esetükben bizonyos fokú kulturális jogok szavatolásáról beszélhetünk csupán. Meg kell említeni, hogy ebből az utóbbi időben egyre több konfliktus és nézetellentét származik.

Bevezetésképpen szükséges hangsúlyozni, hogy a szlovéniai kisebbségi helyzet – ha ez alkalommal az ún. őshonos nemzeti kisebbségekről beszélünk is – igencsak ellentmondásosnak tekinthető, aminek magyarázataként ezúttal legyen elegendő annyit említeni, hogy egyrészt a formálisan viszonylag magas fokú védelem

ellenére is drasztikusan fogy a magyar közösség lélekszáma, másrészt könnyen megállapítható, hogy a jogi normarendszer elvi és gyakorlati megnyilvánulása között nincs párhuzam, azaz a több szempontból is precedens értékűnek tekinthető nemzetiségi jogok gyakorlati megvalósítása számos területen komoly akadályokba ütközik.

A Szlovéniában élő magyarság túlnyomó többsége (mintegy 80-85%-a) a Muravidék ún. nemzetiségileg vegyesen lakott (magyarok lakta) területén él. A szlovén kisebbségvédelmi modell keretében létrejött többletjogrendszer az önkormányzatok statútumaiban megállapított területre vonatkozik, tehát nem a Muravidék egészére, és még kevésbé az állam egész területére. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a nyelvi jogokra vonatkozó rendelkezések nem kizárólag a kisebbségi modelltől eredő kérdésekre vonatkoznak.

A magyar közösség kisebb hányada (bő 15%-a) Szlovénia néhány nagyobb városában, valamint az egykor a történelmi Magyarországhoz tartozó Mura mente egyéb, abszolút többségében szlovénok lakta településein él.

Amint már említettük, ellentmondásos kép alakulhat ki az érdeklődőben, ha párhuzamba helyezi a 20. század hetvenes évei után kibontakozó magas fokú szlovéniai kisebbségvédelmi rendelkezéseket a muravidéki magyarság lélekszámának erőteljes fogyásával. Ezzel kapcsolatosan fontos utalni két jelenségre:

1. A muravidéki magyarság nagyon kis közösség, ami eleve magában hordja az erőteljes fogyás, a nagyobb közösségeknél kisebb mértékben észlelhető beolvadás veszélyét;

* PhD

2. A Trianon utáni időszak magyarellenes hangulata (egészen az ötvenes évek végéig, amikor viszont a „vasfüggöny” hermetikusan elzárta a közösséget anyanemzetétől) mély nyomokat hagyott a Mura mentén élő magyar közösség nemzeti tudatában.

A természetes asszimiláció és a 20. század első felének kisebbségellenes intézkedései mellett, a muravidéki magyarság fogyásának egyik „melegágya” a vegyes házasságokban keresendő. Csupán illusztrációként említem, hogy egy három esztendővel ezelőtti felmérés szerint a Mura mentén élő magyarok 50 éves kortól fiatalabb népességének valamivel több mint 50%-a vegyes házasságban él. Az ilyen házasságból kikerülő gyermekeknek kb. a háromnegyede a többségi (szlovén) nemzethez tartozónak vallja magát. Az erőteljes fogyás másik oka a fiatal lakosság elköltözése a vidékről Szlovénia különböző városaiba (az elköltözött rétegen belül az értelmiségiek aránya nagyon magas). Számukra a kisebbségi jogvédelem gyakorlatilag alig érvényes, beleértve a magyar nyelv használatának jogi lehetőségeit is.

A különböző felszínes tájékoztatókkal ellentétben fontos tudatosítani, hogy radikális változásokra a szlovén kisebbségpolitikában csak a 60-as évek második felétől került sor. Akkor kezdték kiépíteni az ún. pozitív diszkrimináció elvére épülő modellt, amelyet – politikai és jogi szempontból egyaránt – az 1974-es szlovén köztársasági alkotmány szentesített. Ennek lényege abban rejlik, hogy az oktatás, a kultúra, a tájékoztatás terén, valamint az anyaországgal létrejött kapcsolatokban az őshonos nemzetiségek többlet lehetőségekkel voltak felruházva. A kisebbségvédelmi modelltől származó anyagi kötelezettségek jelentős részét (döntő többségét) közvetlenül az állami költségvetésből biztosítják. Az őshonos nemzeti kisebbségek 1974 után létrehozhatták saját érdekvédelmi szervezeteiket, amelyek a későbbiek során bekapcsolódtak az önkormányzati rendszerbe. Ezek az érdekvédelmi szervezetek (ma nemzeti közösségeknek, illetve kisebbségi önkormányzatoknak nevezük őket) a nyolcvanas évek második felétől fokozatosan megalapították a muravidéki magyarság kulturális és tájékoztatási intézményeit, valamint társalapítói a muravidéken meghonosodott kétnyelvű iskoláknak.

A nyolcvanas évek végén a kisebbségi jogok kiegészültek, így az őshonos nemzetiségek

állandó országgyűlési képviselői helyhez jutottak. Minden nemzetiségileg vegyesen lakott muravidéki önkormányzat területén (jelen pillanatban öt ilyen van) magyar nemzeti tanácsok működnek, amelyeknek képviselőit az általános helyhatósági választások alkalmával választják meg. A nemzeti tanácsok (önkormányzati szinten) és a muravidéki magyar önkormányzat (általános kérdésekben), valamint a nemzetiségi országgyűlési képviselő az országgyűlés keretében, formálisan vétójoggal rendelkeznek. A vétójog gyakorlati alkalmazása azonban igen csak bonyolult folyamatnak bizonyult.

A fentiek után rátérhetünk a magyar nyelv használatának jogi helyzetére, valamint az elvi rendelkezések gyakorlati megvalósításnak néhány lehetőségére és nehézségére. A magyar nyelv formálisan – a törvény által meghatározott területen – egyenrangú állami nyelvnek számít. A szlovén alkotmány 11. cikkelye ezzel kapcsolatosan a következőképpen rendelkezik: „Szlovéniában a hivatalos nyelv a szlovén nyelv. Azon községek (értsd: önkormányzati egységek) területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz vagy a magyar nyelv is hivatalos nyelv”.

E kiváló jogi megfogalmazás után azonban eljátszhatunk a gondolattal, hogy tényleg egyenrangú-e, azaz hasonlóan érvényesül-e a magyar nyelv a többségi szlovén nyelvvel a Muravidék nemzetiségileg vegyesen lakott területén. Fogalmazhatunk másképpen is: mit jelent valójában az anyanyelv használatához való jog a tényleges nyelvi státus szempontjából? A felszínes elemző is nagyon rövid idő alatt levonhatja a következtetést, ami Szlovéniában a magyar nyelvet illetően tükröz hátrányos állapotot. Mélyebb boncolgatásokat mellőzve elmondható, hogy egy nyelv tényleges érvényesülése az adott társadalmi közegben fejezi ki annak státusát. Legalább annyira fontos szerepe van a tényleges nyelvhasználatnak, mint a különböző jogi normarendszerekbe beágyazott rendelkezéseknek.

Aligha tévedünk nagyot, ha megállapítjuk, hogy az alkotmányból, illetve egyéb törvényekből és szabályrendeletekből származó nyelvi egyenlőség konkrét kérdésekben alig valósul meg következetesen. Bizonyos eltérést az említett megállapítástól csupán a magyar nemzetiségi kultúra és tájékoztatás jelent, azonban az semmiképpen sem elegendő a helyzet általános javításához.

Az államigazgatásban és a közigazgatásban, valamint az igazságszolgáltatásban a magyar nyelv használata inkább szimbolikus, ténylegesen csak elvétve fordul elő. Ez egyaránt vonatkozik a különböző testületek, szervek és szakintézmények munkájára, valamint az egyéni ügyintézésre. Az utóbbi esetben sajnos egyre inkább a korábban említett közömbösség tapasztalható, amikor a magyar nemzetiségűek (főleg a negyven évnél fiatalabb korosztály) következetesen a többségi nyelven kommunikál. Sajnos, az is gyakori jelenség, hogy a hivatalnok nem bírja a magyar nyelvet, és mivel magyar párbeszéd spontánul nem alakulhat ki, az ügyfél már eleve a szlovén nyelvhez folyamodik. A hivatalnok – akinek formálisan kellene ismerni a magyar nyelvet, illetve fordítóval kellene neki rendelkezni – számos esetben a legkülönbözőbb okokra hivatkozik, hogy elhárítsa a magyar nyelv használatának lehetőségét. Sajátos helyzetet idéz elő, hogy az önkormányzatok területén, ahol a magyar közösségek élnek, egynyelvű szlovén településekből is akad néhány, így arra még formálisan sincsen esély, hogy a különböző tisztségekre igényt tartó szakemberek csak a magyarokból, illetve magyarul is tudókból kerüljenek ki. Ennek megfelelően jelennek meg már a pályázathirdetések is különböző tisztségekre.

A különböző bírósági eljárások során – első és másodfokon egyaránt – az ügyfélnek jogában áll használni anyanyelvét, ez azonban általános emberi jognak tekinthető, így semmiképpen sem a kisebbség-, illetve anyanyelvvelvédelmi modell következménye.

Más lapra tartozik, hogy a többnemzetiségű területen a 21. század elején olyan társadalmi miliő létezése lenne indokolt, amelyben a Mura mentén történelmileg őshonos magyar nyelv és kultúra minden különösebb intézkedés és törvényes előírás nélkül érvényesül. Azonban – amint arra már korábban utaltam – egy ilyen régió létrejöttének a 20. században nem voltak meg az objektív feltételei. Ebből kifolyólag felemás megoldások alkalmazásához kell folyamodni.

Mivel Szlovéniában az elmúlt negyven esztendőben a kisebbségi jogvédelem pozitív irányt vett, a szint megtartása állami érdekek is tekinthető. Ugyanakkor a Mura mentén kialakult történelmi helyzet nem tette lehetővé a magyar nyelv olyan szintű érvényesülését a térségben, amint az pl. a tengermelléken az olasz nyelv esetében megvalósult.

Már többször hangsúlyoztuk, hogy a Muravidéken csak korlátozott mértékben beszélhetünk kétnyelvűségről. Ez leegyszerűsítve azt jelenti, hogy a nemzetiségi közösséghez tartozó, valamint a magukat ugyan szlovénnek valló, azonban vegyes házasságból kikerülő egyének bírják mindkét nyelvet. A többségi nemzet tagjai, azaz a szlovének esetében ez inkább kivétel, mint gyakorlati állapot. Arra is már utaltunk, hogy a magyar nyelv ismeretének a szintje a magyarok körében is nagyon eltérő, hiszen számos situációt ismerünk, amikor a kisebbségi közösséghez tartozók a kommunikáció során a szlovén nyelvhez nyúlnak.

Mindez után szabadjon élni egy rövid helyzet-elemzéssel a múltból. A példa a Mura mentéről, illetve az ún. nyugat-pannon régióból származik.

A 19. század közepén az említett térségben ötvenezer főt meghaladó szlovén nemzetiségű lakos élt, a történelmi Vas és Zala vármegyék területén. A kisebbségek és etnikai csoportok nyelvhasználatát 1848 előtt a legjobb esetben is csupán a szokásjog határozta meg, pontosabban a mindenkori államhatalom a tényleges helyzetből kifolyólag próbálta – természetesen a kor szellemének és lehetőségeinek megfelelően – megoldani a kérdést. Magyarán, az említett szlovén lakosság nyelvhasználatát törvény vagy jogszabály csak nagyon minimális szinten rendezte, akárcsak a többi magyarországi nemzeti kisebbségit is. Hasonló vagy még rosszabb volt a helyzet a korabeli Európa többi államában is, eltekintve egy-két kivételtől. A rendezetlen jogi állapottól függetlenül a szlovén lakosság legalább 90%-a korabeli feljegyzések és a különböző jellemzések szerint az államnyelvet nem beszélte, ami akkor részben a magyar, illetve a korszak első szakaszában még a latin és a német volt.

Az említett állapotot nyilván több tényező befolyásolta, azonban megállapítható, hogy a viszonylag kis lélekszámú Vas és Zala megyei szlovénység bizonyos fokú anyanyelvi státussal rendelkezett. Saját anyanyelvének gyakorlását a társadalmi és a hétköznapi életben szinte semmi nem korlátozta. Fontos hangsúlyozni, hogy a 19. század közepétől az I. világháború végéig a szlovénok lakta vidéken tevékenykedő magyar származású hivatalnokok, tisztviselők (tanítók, jegyzők stb.) és a papok megtanulták a kisebbség nyelvét. A szlovén falvak a korabeli nyugat-dunántúli térségben viszonylag jómódú településeknek, tehát a gazdaság fejlettségi szintje min-

denképpen befolyásolta a nyelv státusának alakulását is. Ezt a feltételezést részben a mai szlovén tenger mellék példája is bizonyítja, hiszen az olasz nyelv presztízse – a magyarral ellentétben – még mindig erős, bizonyos értelemben a többségi nemzet nyelvénél is erősebb. Természetesen e jelenséget elsősorban Olaszország gazdasági ereje és az olasz nyelv, mint világnyelv jellege befolyásolja, azonban az olasz nemzetiségű lakosság fejlettségi szintje, gazdasági ereje is bizonyos fokig kihat anyanyelvük státusára.

A 20. század különböző politikai és egyéb megpróbáltatásai, tragédiái nagymértékben kihatottak arra, hogy a magyar nyelv presztízse a Mura menti térségben alulmaradt a többségi, szlovén nyelvvel szemben. Megállapítható, hogy a magyar nyelv a többségi nemzet körében távolról sem éri el azt az érdeklődési szintet, amire egy többnemzetiségű és nyelvileg plurális közegben feltétlenül szükség lenne.

Amennyiben a magyar közösség névhasználatát tartjuk szem előtt, számos negatív, sztereotip-szerű beidegződést és rendellenességet tapasztalunk. Nehéz megmagyarázni, hogy a magyar közegben miért ragaszkodnak többen a nem magyar hangzású, illetve változatú névhasználathoz, hivatkozva különböző formalitásokra. Ahhoz nem fér kétség, hogy hosszú évtizedek során színmagyar családok neveit eltorzítva, szláv-szlovénes formában jegyezték be. Az még valamennyire érthető, hogy mindenki nem veszi a fáradságot, és anyagilag sem hajlandó áldozni azért, hogy magyarként a nevét magyarosítsa, az azonban már komoly nemzettudat-zavart jelent, ha a hivatalos változatra hivatkozva nem használjuk a nevünket.

A probléma kapcsán azt is szükséges hangsúlyozni, hogy az elmúlt, mintegy két évtizedben a

magyar nyelvoktatás terén, és egyéb területeken is, jelentős erőfeszítéseket tettek a helyzet javítása érdekében. Látszólag tapasztalható eredmény, hiszen amennyiben csak egy szűk területnél maradunk, pld. a fiataljaink sikeres szerepléseinél különböző versenyeken, vetélkedőkön, akkor a részelemzés alapján akár elégedettek is lehetnénk. A gond azonban ott kezdődik, hogy nem a mintegy 3-5, esetleg 10% kimagasló teljesítményre képes fiatalból kell/szabad kiindulni, hanem az átlagból; e tekintetben viszont már távolról sem ennyire kecsegtető a helyzet. Komoly nehézségek észlelhetők a magyar nyelvet mint második nyelvet tanuló, magyarul gyakorlatilag alig beszélő csoportokban, amikor a képzési ciklus befejezése után nem kevesen szemrebbenés nélkül kijelentik, hogy ők a magyar nyelvet nem beszélik, és nem is értik. Természetesen az ellenkezőjére is adódik példa, azonban a pozitív esetek száma többszörösen alulmarad a magyar nyelvet nem beszélőkkel szemben.

Az elmondottak alapján összefoglalható, hogy a magyar nyelv státusa a Muravidék nemzetiségileg vegyesen lakott területén nem egyenrangú a szlovén nyelvvel, ami megannyi gyakorlati gondot okoz a hétköznapi életben és a magyar nemzeti tudat megőrzése szempontjából egyaránt. A törvények előírásai rendkívül fontosak, azonban a különböző rendelkezések gyakorlati megvalósítását számos akadály nehezíti. Úgy gondolom, hogy a különböző jogi megoldások csiszolására, tökéletesítésére a jövőben is szükség lesz, azonban jelentős eredmény attól aligha várható. Az elvi, formális megoldások azok, amelyek esetleges javulása esetén reménykedhetünk némi előrelépésben.

Lendva – Szeged, 2005. december 2.

** A trianoni békeszerződés mintegy 22 ezer magyar nemzetiségű polgár elcsatolását szentesítette a történelmi Vas és Zala vármegyéktől, és az újonnan létrehozott délszláv állam szlovéniai részéhez csatolta őket. A határszakasz ebben a térségben sajátos, számos vonatkozásában véletlenszerű szempontok alapján alakult, azonban ez nem változtat a végső döntés lényegén. A két említett megye elcsatolt részéből jött létre az ún. Muravidék, amelynek területe kb. 910 négyzetkilométer, és lakosainak kb. egynegyede vallotta magát 1921-ben – már a jugoszláv népszámlálás adatai szerint – magyar nemzetiségűnek (előrevetítjük, hogy jelenleg Muravidék lakosságának már csak 7-8%-a magyar nemzetiiségű).

Földrajzi, illetve néprajzi tekintetben Muravidék magyarlakta részét északon néhány őrségi falu, valamivel délebbre a göcseji nyúlványok, Dobronak nagyközségtől délre a Hetes néprajzi tájegységnek kb. a fele, valamint a történelmi Alsólendva környékén az ún. Lendva-vidék képezi. Ennek alapján megállapítható, hogy a térségre, a szélesebb régióra is jellemző göcseji-hetési-őrségi tárgyi néprajzi és folklór hagyományok (motívumok) a jellemzők.

A muravidéki magyarságnak az elcsatolás után számos nehézséggel kellett szembenézni, amelyek a későbbiek során – közvetve vagy közvetlenül – jelentős mértékben kihatottak a nemzeti tudat alakulására, a magyar nyelv helyzetére. Szükséges megemlíteni, hogy közvetlenül a

kisebbségbe taszítás után a Mura mentéről majdnem teljes egészében kitelepült a magyar értelmiség, vagy kiűzték őket. Továbbá, fontos jelenségnek számít, hogy az ún. földreform során felosztásra kerülő nagybirtokból – 1921 után – kizárólag csak azok részesülhettek, akik nem vallották magukat magyar nemzetiségűnek. Ezekből a földekből bőségesen kaptak az ide irányított telepesek (kolonisták), akikből önálló településrészek szerveződtek, de önálló falu is keletkezett a betelepítések során. Goricia környékéről, Isztriából (mindkét vidék abban az időszakban Olaszországhoz tartozott), valamint közelebbi szlovén vidékekről jöttek a telepesek. Ma már köztudott tény, hogy az egykori hatalom asszimilációs szándékkal alkalmazta ezt a módszert, ami mindkét közösségnek – az őshonos magyarságnak és a betelepítetteknek egyaránt – óriási gondokat okozott, számos konfliktus-szituációt idézett elő.

A nemzetiség szempontjából két objektív jellegű negatív tényezőről is kell szólni. A muravidéki magyarság nemzeti identitásának és anyanyelvének megőrzése szempontjából a kisebbséggé válás kezdetétől nehézséget jelentett a kis közösség ténye, ami eleve belső korlátokat szabott nemzet-tudat-kinyilvánítási folyamatának. A másik tényező arra vonatkozik, hogy Muravidék területe az I. világháború után egy gazdaságilag objektíve fejlettebb közeghez került mint az anyaország (a ma Szlovéniához tartozó, egykori osztrák területek az Osztrák-Magyar Monarchia fejlettebb tartományai közé tartoztak), aminek a későbbiek során az lett a következménye, hogy a muravidéki magyarság egyre inkább a szlovén értékrendszerrel azonosult, ami mély értékrendszer-válsággal járt a térségben. Az értékrendszer-válságot az ötvenes-hatvanas évektől súlyos nemzettudatválság követte, amikor a muravidéki magyarság nemzeti tudatába komoly zavarok ékelődtek.

Muravidék elcsatolásban fontos szerepe volt néhány szlovén érzelmi katolikus pap működésének. Ebből kifolyólag érthető, hogy a későbbiek során is a vallás egyre kevésbé tudott találkozni a muravidéki magyarság nemzeti megmaradásának érdekeivel. Magyar nyelvű vallásgyakorlás a római katolikusok számára ugyan egészen máig rendszeresen volt, illetve van a magyarlakta vidéken, azonban ez még nem jelenti azt, hogy ez lényegesen kihatna a nemzeti tudat és az anyanyelv pozitív alakulására. Magyarán, a magyar és szlovén hívők között jelenleg nincsenek nemzeti jellegű feszültségek, mivel az egyház csak kimondottan vallási célokra és feladatokra koncentrált (más kisebbségi magyar régiókban tapasztalt nemzeti tudatot erősítő szerepéről a Muravidéken nem, vagy csak nagyon kis mértékben beszélhetünk). A muravidéki magyarság döntő többsége ma is római katolikus vallású, azonban az őrségi falvakban, valamint Szentlászló környékén élnek kis számban evangélikusok, illetve reformátusok. Az evangélikusoknak magyar lelkészük nincsen, reformátusok istentiszteleteit magyarországi lelkészek látják el.

A két világháború között a muravidéki magyarság oktatását formálisan anyanyelven is megszervezték (a magyar nyelvű oktatást 1939-re teljesen felszámolták), azonban a gyakorlatban a következtelenség és a magyar pedagógusok hiánya azt számos esetben ellehetetlenítette, így már a húszas évek közepétől sem beszélhetünk ténylegesen magyar oktatásról.

A művelődés terén a térségben mindig élénk működve-lő (amatőr) tevékenység zajlott. A két világháború között azonban e téren is sajátos diszkriminatív eljárásokra került sor. Például ha a magyar színjátszó csoport egy magyar

színdarabot kívánt bemutatni, akkor pld. egy művet szlovén nyelven is a szereplőknek meg kellett tanulni, még ha nem is tudtak egy szót sem szlovénul.

A két világháború között – minden negatívum ellenére – a muravidéki magyarság nemzettudata még nem törött meg, a „bomlasztási folyamat” azonban megkezdődött. Azt ugyanis – számos konkrét bizonyíték ismeretében – állíthatjuk, hogy az I. világháború után kisebbségbe került kárpát-medencei magyar közösségek közül a délszláv-, azaz a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz csatolt területen gyakoroltak legerőteljesebb, számos esetben állami dekrétumokkal, törvényekkel alátámasztott asszimilációs politikát. A magyarság azonban akkor még reménykedett valamilyen igazságtételben, trianoni békeszerződés legalább részbeni revíziójában.

A szlovén kisebbségpolitikában radikális változásokra a 60-as évektől került sor. Akkor kezdték kiépíteni az ún. pozitív diszkrimináció (kisebbségi többletjog) elvére épülő nemzetiségi politikát. Ennek a törekvésnek néhány, a folyamat létrejöttét illetően fontos oka lehetett, amelyek összefo-ródása, azaz együtt értelmezése is nagyon valóságos:

- már az ötvenes években a nemzetközi politikában jelentős szerepet kapott a nemzeti, faji, vallási és egyéb gyűlöletet szító megnyilvánulások megelőzésének a gondolata. Az akkori (ugyan demokratikusnak aligha mondható, szocialista eszméket valló) Jugoszlávia legfejlettebb köztársaságában, Szlovéniában – a szövetségi átlagnál jelentősebb mértékű és minőségű – figyelmet szenteltek az őshonos nemzeti kisebbségek jogainak rendezésére, amit számos politikai nyilatkozatban, pártdokumentumban is kifejezésre juttattak. Ezt – az egypártrendszer antidemokratikus volta ellenére – nagymértékben befolyásolta Szlovénia viszonylagos politikai kultúrája, de azt is szükséges hangsúlyozni, hogy a szlovén politikusok már akkor jól felmérték a nemzetközi politikai helyzetet. Ugyanis a kisebbségi jogok biztosításával jelentős „politikai tőkét” lehetett kovácsolni, ami később, Szlovéniának a kilencvenes évek elején bekövetkezett önállósulási folyamatában jól kamatozott.

- az őshonos olasz és magyar közösségek létszáma összesen sem haladta meg az akkori Szlovén Köztársaság lakosságának 1%-át, tehát viszonylag kis költségekkel járó kezdeményezésnek minősíthető a kisebbségvédelmi rendszer kiépítése.

- a szlovén nemzet számára fontos volt e téren precedens értékeket teremteni, hogy – az által is – hathatósabban segíthesse a határon túl élő szlovének ügyét Ausztriában, Olaszországon és másutt.

A kisebbségi többletjog-rendszerre épülő nemzetiségi politika lényege abban rejlik, hogy az oktatás, a kultúra, a tájékoztatás terén, valamint az anyaországgal létrejött kapcsolatokban a nemzetiség külön lehetőségekkel rendelkezik, amit az állam – közvetlenül az állami költségvetésből – anyagilag is támogat. Az őshonos nemzeti kisebbségek létrehozhatták saját érdekvédelmi szervezetüket, amelyek bekapcsolódtak az önkormányzati intézményrendszerbe. Ezek az érdekvédelmi szervezetek (ma nemzeti közösségeknek, illetve kisebbségi önkormányzatoknak nevezük azokat) megalapították a muravidéki magyarság kulturális és tájékoztatási intézményeit, valamint társalapítói a muravidéken meghonosodott kétnyelvű iskoláknak. A magyar nyelv formálisan – a törvény által meghatározott területen – egyenrangú állami nyelvnek számít, ami a gyakorlatban persze következetesen nem valósítható meg. A nyolcvanas évek végén a kisebbségi jogok kiegészültek, így az őshonos nem-

zetiségek állandó országgyűlési képviselői helyhez jutottak, melynek betöltéséhez kizárólag csak a nemzeti közösséghez tartozóknak van szavazási joga. Az önkormányzati szervezetben is helyet kaptak az ún. külön státusú nemzetiségi képviselők. Ez mellett minden önkormányzat területén (jelen pillanatban öt ilyen van) magyar nemzeti tanácsok működnek, amelyeknek képviselőit az általános helyhatósági választások alkalmával választják meg. Ezek a nemzeti tanácsok – saját köreiből – választják meg a legfelsőbb muravidéki magyar testület, a Muravidéki Magyar Önkormányzat Közgyűlését. A nemzeti tanácsok (önkormányzati szinten) és a muravidéki magyar önkormányzat (általános kérdésekben), mint ahogy a nemzetiségi országgyűlési képviselő is az országgyűlés keretében, a nemzetiségi oktatás, kultúra és tájékoztatás terén vétőjoggal rendelkeznek.

Az elméleti szinten ideálisnak és precedens jellegűnek minősíthető rendszer persze a gyakorlatban csak részben valósulhat meg, amit egyrészt a velünk közvetlenül együtt élő többségi nemzet tagjainak „nemtetszései”, toleranciájának korlátjai, másrészt a kis magyar közösségen belül bekövetkező öntudatzavarok, valamint az ezzel összefüggő, még az egypártrendszer időszakából származó beidegződések hátráltatnak a leginkább. Külön kell szólni a vegyes házasságokról is, amelyek a muravidéki magyarság esetében már meghaladják az 50 %-ot. Az ilyen házasságokból kikerülő egyének döntő többsége (kb. 80-85%-a) a többségi nemzethez tartozónak vallja magát. A magyar nyelvet még valamilyen szinten beszéli, azonban annak tökéletesítésére különösebben nem törekszik.

Jelenleg a muravidéki magyarság tevékenységét a kultúra terén a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet koordinálja és segíti. Ennek keretében szólni kell a mintegy

negyven műkedvelő csoportot felkaroló szakmai és szervezési teendőkről, a muravidéki magyar könyvkiadásról (évente mintegy 10 szépirodalmi, szakmai és tudományos jellegű kiadvány, valamint egy állandó folyóirat és évkönyv kerül kiadásra), az anyanyelvápolás legtöbb formájának műveléséről (irodalmi pályázatok ifjúsági és felnőtt kategóriában, irodalmi és történelmi vetélkedők, szavalóversenyek, nyári anyanyelvi és honismereti táborok, színház- és bábelőadások, valamint zenei és néptáncprogramok szervezése stb.) és a tudományos jellegű tevékenységről, amely egyre erőteljesebben jelentkezik (mindenekelőtt a néprajz, a helytörténet, szociográfia és művelődéstörténet terén).

Az oktatást illetően 1959-től egy ún. kétnyelvű oktatást vezettek be. Előnye, hogy az együttélés bizonyos formáit a fiatal nemzedékekben kialakítja, hiszen úgy a szlovének mint a magyarok csak ezt az iskolatípust választhatják, és – valamennyire – megtanulják a vele együtt élő közösség nyelvét is. Hátrányai azonban a muravidéki magyarság öntudatának és anyanyelvének megőrzését illetően egyre jobban kifejezésre jutnak. Pillanatnyilag azonban még a magyarságon belül sem mutatkozik elegendő erő és akarat a rendszer esetleges módosítására.

A tájékoztatás terén példaértékű a muravidéki magyarság helyzete. Egy hetilappal, a Népújsággal rendelkezünk, amelyet önálló szerkesztőség ad ki, a Muravidéki Magyar Rádió jelenleg napi nyolc órában rendszeresen tájékoztatja a Muravidék és a szomszédos magyarországi megyék hallgatóit, és a néhány évvel ezelőtt létrehozott Magyar TV Műsorok Szerkesztősége is egyre fontosabb szerephez jut.

